

2024-01-31

Dnr: 5.2.1- 2023 -2210

Klimat- och näringslivsdepartementet

kn.remissvar@regeringskansliet.se
kn.e.remissvar@regeringskansliet.se

**Remissvar promemoria Förslag om nya energipolitiska mål
KN2023/04578****Bakgrund**

Sametinget i Sverige är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament med syfte att förbättra och tillse att samernas möjligheter som urfolk att bevara och utveckla sin kultur främjas. Sametingets uppgift är att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland renskötelsens intressen, vid utnyttjandet av mark och vatten.

Inledning

Regeringen avser att lägga fram en proposition om ny energipolitisk inriktning. Regeringen anser att Sverige behöver ta ytterligare steg vad gäller elektrifiering av industrin och transportsystemet för att klara miljömålen och möjliggöra den gröna omställningen. Elbehovet förväntas öka kraftigt i Sverige.

Sametinget besvarar remissen i vissa delar.

2 Planeringsmål för elsystemet

För närvarande anser regeringen att Sverige bör planera för att kunna möta ett elbehov om minst 300 TWh år 2045. En utvecklad energiplanering är en av grunderna för planeringen i de olika länen.

Sametingets synpunkter

Inom renskötelsområdet är det viktigt att Sametinget och samebyarna får ett verkligt inflytande genom att ingå i planeringen redan från början. Det behöver göras ordentliga konsekvensanalyser. - Det råder en föreställning att renskötelsen kan samexistera med verksamheter som planeras. Eller att renskötelsen ska ge vika för samhällsutvecklingen. Historiskt var huvudsyftet med de första renbeteslagarna inriktat på att styra och kontrollera renskötelsen för att nybyggare och företag skulle kunna etablera sig på samiska sedvanemarken.¹

¹ Förutsättningar och utmaningar för renskötelsen i Norge, Sverige och Finland. Rangifer Report, No 16, 2023, s. 50

Exempelvis blev skogen i mitten av 1800-talet värdefull och skogsbolag började avverka skog. Från början rörde det sig om plockhuggning och där kunde man samexistera med renskötseln. Utvecklingen till ett rationellt skogsbruk i mitten på 1900-talet medförde att införandet av trakthyggesbruk (kalhyggen) med plöjning, gödsling, införande av contortatallen har tagit stora arealer renbetesmarker och rejält minskat förutsättningen att föda renarna. Det har till exempel skett en minskning (71 %) av arealen med lavrika skogar under de senaste 60 åren i Sverige (Sandström et al., 2016[5]). Renens huvudsakliga föda vintertid är mark- och hänglav. Gamla hänglavsskogar finns knappt kvar. Dessutom har renbetesmarkerna blivit fragmenterade bland annat av stora infrastrukturprojekt, gruvverksamhet och energianläggningar. Det minskar tillgången till renbetesmark.

Samebyarna har utvecklat renbruksplaner som är ett verktyg för sin markanvändning och energiplaneringen inom renskötselområdet passar bra att genomföras tillsammans med samebyar i deras enskilda intresse. SSR är samebyarnas intresseorganisation och ska också involveras. Sametingets uppdrag är att företräda det samiska folkets allmänna intresse. En omställning får inte ske på bekostnad av den samiska kulturen och de samiska rättigheterna. Då blir det varken en socialt/kulturellt hållbar eller rättvis omställning och kan knappast kallas för grön omställning.

4 Energieffektiviseringsmål

Regeringens bedömning: Sveriges mål för energieffektivisering bör ses över i syfte att tydligare främja en samhällsekonomiskt effektiv användning av energi och ett effektivt utnyttjande av energisystemet som bidrar till den gröna omställningen.

De nuvarande målen är inte anpassade för energieffektivisering och är inte anpassat för industrins gröna omställning. Regeringens mål ska bland annat utformas ur insatser som är motiverade ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Sametingets synpunkter

Med enbart ett samhällsekonomiskt perspektiv blir det varken en hållbar eller rättvis omställning. "För renskötarna ser den nya vägen av klimatåtgärder och grön industrialisering likadan ut som den tidigare industriella utvecklingen. Den här gången blir industrialiseringen ännu svårare att argumentera emot eftersom renskötare då kan ses om klimatvänliga och bakåtsträvare när de motsätter sig "gröna" industrietableringar som anses nödvändiga för miljö och hållbar utveckling."²

5 Konsekvensanalys

I analysen föreslås att eventuella styrmedel som behövs för att nå målen behöver utformas på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt för att säkerställa att nyttorna överstiger kostnaderna för samhället.

² Förutsättningar och utmaningar för renskötseln i Norge, Sverige och Finland. Rangifer Report, No 16, 2023, s.71

Sametingets synpunkter

Hur har man tänkt att den samiska kulturen med de samiska näringarna som renskötelsen ska säkerställas att ha tillgång till renbetesmarker eftersom det är svårt för renskötelsens del att argumentera för sina marker ur ett samhällsekonomiskt perspektiv?

Renskötseln är en bärande del i den samiska kulturen och har rätt att vidmakthållas och utvecklas i varje sameby. Hållbara och funktionella renbetesmarker bidrar både till försörjningstrygghet för renskötelsen och andra samiska näringar som förädling och vidareförädling av produkter från renen. Slöjd, jakt och fiske, konst m.m. Renbetesmarkerna bidrar även till ekologisk hållbarhet.

5.1 Planeringsmål för elsystemet

I propositionen menar man att kraftigt expanderande elsystem kan komma att få konsekvenser för möjligheten att uppfylla andra samhälls- och miljömål. För att klara denna expansion behövs effektiva plan- och tillståndsprocesser. Utvecklade kunskaps- och planeringsunderlag kan bidra till detta. En utbyggnad av elsystemet i linje med planeringsmålet kommer att kräva stora investeringar. Görs inte investeringarna kommer det att vara svårare att nå klimatmålen samtidigt som möjligheten till näringslivsutveckling minskar, vilket i sin tur kan innebära stora kostnader och uteblivna möjligheter för samhället.

Sametingets synpunkter

En ändamålsenlig storlek på elsystemet inom renskötelsesområdet sett ur renskötelsens behov av marker och vatten behövs.

Klimatmålen bygger inte bara på att utöka elanvändningen utan även den biologiska mångfalden och dess ekosystemtjänster bidrar till att hålla nere klimatförändringarna. Särskilt skogar som inte huggs är kolsänkor. Den samiska markanvändningen innebär att man brukar naturresurserna utan att förbruka för att man är beroende av årligt återkommande årstidsbundna funktionella renbetesmarker. Renen är ett i ständig rörelse, vandringsdjur, som betar efter sin föda. Med att bruka marker hållbart finns förutsättningar för naturen med renen och annat djur- och växtliv att fortsätta producera sina ekosystemtjänster.

Ett kraftigt ökande behov av elektrifiering ska förstås med insikt om den svårbalanserade målkonflikt som finns mellan å ena sidan ökat antal elintensiva etableringar och elproduktion samt å andra sidan respekten för samiska rättigheter samt säkerställandet av den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Sametingets mål är att det fortsatt ska finnas grundläggande förutsättningar att bedriva traditionell naturbetesbaserad renskötsel i varje sameby även för kommande generationer. De övergripande klimatanpassningsmålen för Sametingets ansvarsområde och uppdrag är att arbeta för att bevara biologisk mångfald samt att minska sårbarheten genom ökad flexibilitet.

Miljö kvalitetsmål som regeringen bedömer påverkas positivt är målet *Begränsad klimatpåverkan* och målet *Ren luft*, det senare eftersom elektrifierade transporter ger mindre utsläpp till luft. Påverkan på målet *Ett rikt växt- och djurliv* riskerar att bli negativ när

elinfrastrukturen tar olika habitat i anspråk. Å andra sidan menar regeringen att hejdandet av klimatförändringarna är en förutsättning för arters och ekosystems fortsatta anpassning.

Sametingets synpunkter

Sametinget menar att energieffektiviseringsmålet inte negativt får påverka målet *Ett rikt växt- och djurliv*. Planering för exploateringar, elsystem och elförbrukning och bevarande av de samiska markerna måste stämmas av med varandra.

Det samiska folkets status som urfolk, folk och nationell minoritet medför särskilda kollektiva och individuella rättigheter enligt internationell och nationell rätt. Samernas ställning som urfolk, folk samt en av de nationella minoriteterna är erkända mot bakgrund av samernas under långvarig tids bruk av sina marker, urminnes hävd och att man behållit sin kultur med renskötseln och de samiska språken. De kollektiva rättigheter som är relevanta i detta sammanhang är framför allt rätten till mark och vatten (markanvändning), renskötselrätt, egendomsrätt, självbestämmande och konsultation. Dessa rättigheter säkerställer att det samiska folket kan fortsätta utöva och utveckla sin kultur och sina språk, sedvänjor och traditionella näringar. Vid tolkning, beslutsfattande och tillämpning av nationell rätt ska folkrättsliga principer och instrument ges betydelse. Renskötselns centrala ställning för den samiska kulturen är ett skäl till att rennäringen är att betrakta som ett allmänt intresse och riksintresse som skyddas av bestämmelsen i 3 kap. 5 § miljöbalken (1998:808). Riksintresset infördes genom naturresurslagen (prop. 1985/86:3) för rennäringens svårighet att hävda sina intressen när tunga exploateringsintressen ställde krav på att få utnyttja mark- och vattenområden där näringen bedrevs. Rennäringens markanvändning hade redan då oftast fått träda tillbaka för andra intressen. Det enskilda och allmänna rennäringensintresset är många gånger svåra att särskiljas vid nyttjandet av mark och vatten men det är även tydligt att båda ska beaktas.

Den samiska kulturen med renskötseln har hittills anpassat sig trots en lång tids pågående kolonisationen av de samiska markerna och vattnen genom olika lagstiftningar och politiska styrdokument. Den samiska kulturen och renskötseln är arealkrävande och beroende av stora områden för renens naturbetesbaserade säsongsbeten.

Yttrandet har lämnats av tillförordnad avdelningschef Ingela Nilsson efter föredragning av samhällsplanerare Laila Öberg, avdelning Rennäring, samhälle och miljö.

Čujuhus/adress

Box 90
981 22 GIRON/KIRUNA
Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (vx)

Org.nr.: 202100-4573

E-boasta

e-post: kansli@sametinget.se

www.sametinget.se